

วารสารปรัชญาปริทรรศน์

JOURNAL OF PHILOSOPHICAL VISION

ISSN: 1513-6620 (Print) × ISSN: 2773-9643 (Online)

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/index>



Research Article

รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

The Model of Sammaditthi Development according to Theravada Buddhist

กฤตพิศิษฐ์ ปุณณภัทรธนากุล^{1*} และ พระมหามหวินทร์ ปุริสุตตโม²

Kitphisit Puranaphattanakul¹ & Phramaha Maghavin Purisuttamo²

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author*

1. กฤตพิศิษฐ์ ปุณณภัทรธนากุล*

Dr. Kitphisit Puranathattanakul*

อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Special Lecturer, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: kitphisit.pur@mbu.ac.th

2. พระมหามหวินทร์ ปุริสุตตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา, บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Faculty of Religion and Philosophy, Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Email: maghavin.pur@mbu.ac.th

คำสำคัญ:

รูปแบบในการพัฒนา, สัมมาทิฐิ, พุทธปรัชญาเถรวาท

Keywords:

Patterns for Development, Right View, Theravada Buddhist Philosophy

Article history:

Received: 19/06/2023

Revised: 18/09/2024

Accepted: 04/12/2024

Available online: 14/06/2025

How to cite:

Puranathattanakul, K. & Purisuttamo, P.M.M. (2025). The Model of Sammaditthi Development according to Theravada Buddhist Philosophy. *Journal of Philosophical Vision*, 30 (1), 44-57.

ABSTRACT

This research article aims 1) to study right views, 2) to develop right views according to Theravada Buddhist philosophy, and 3) to study patterns in developing right views according to Theravada Buddhist philosophy, and 4) to present the body of knowledge about the development of right views according to Theravada Buddhist philosophy. There are collected by studying Tipitaka, Textbooks, and related documents. In addition, there is collected by in-depth interview with three groups: 1) five Buddhist monks, 5 Buddhist scholars, and 5 Buddhist laypeople, in total of 15 persons.

The results of the research are as follows: 1) right view is important and it is useful, bring beauty, and prosperity alone right view according to Buddhist implications. Right view is therefore called the basis of the emergence of goodness or charity and the source of all Dhammas. 2) The development of right view according to Theravada Buddhist philosophy is very important on the creation of factors of the birth of right view. Right view cannot happen by itself, if there is no cause for this reason. Therefore, there are many categories of Dharma which usually begins with showing the factors of right view. 3) The appropriate form of development of right view according to Theravada Buddhist philosophy is a form that has Paratoghosa and Yonisomanasikara which are the cause of right view and under the concepts of precepts, concentration, and wisdom. 4) The new body of knowledge called "WARM MODEL" which stands for W (Wisdom) means development of approval of all things with wisdom, A (Auspiciousness) means development of auspicious desires, R (Real) means development of approval according to reality, M (Middle Path) means the development of approval through the middle path.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสัมมาทิฐิ 2) เพื่อพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท 3) เพื่อศึกษารูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก ตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 พระสังฆาธิการ จำนวน 5 รูป กลุ่มที่ 2 นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน กลุ่มที่ 3 อุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน รวม 15 รูป/คน

ผลจากการวิจัยพบว่า 1) สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นที่ถูกต้อง และเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ นำมาซึ่งความดีงามและความเจริญรุ่งเรืองเพียงอย่างเดียว สัมมาทิฐิชื่อว่า เป็นพื้นฐานแห่งความเกิดขึ้นแห่งความดีงาม หรือกุศลธรรมทั้งหลาย และเป็นบ่อเกิดแห่งธรรมทั้งหมด 2) การพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท คือ ความสำคัญกับการสร้างปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฐิเป็นอย่างมาก สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นเองไม่ได้ ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิด ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีหลักธรรมหลายหมวดที่มักจะเริ่มต้นด้วยการแสดงปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ 3) รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นรูปแบบที่มีปรัโตโสโยนิโสมนสิการ เป็นเหตุให้เกิดสัมมาทิฐิ และอยู่ภายใต้ ศีล สมาธิ ปัญญา 4) องค์ความรู้ใหม่ที่ได้เรียกว่า “WARM MODEL” โดย W = Wisdom หมายถึง พัฒนาการเห็นชอบสรรพสิ่งด้วยปัญญา A = Auspiciousness หมายถึง พัฒนาการเห็นชอบปรารภความมงคล R = Real หมายถึง พัฒนาการเห็นชอบตามเป็นจริง M = Middle Path หมายถึง พัฒนาการเห็นชอบยิ่งทางสายกลาง

1. บทนำ

สถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบันที่มีความผันผวนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา อันเนื่องมาจากการติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วและความทันสมัยในทุกแง่มุม ดังนั้น วิถีชีวิตและสังคมของคนในยุคสมัยนี้ แทบทุกแห่งต้องมีการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงนี้เพื่อความอยู่รอดและสามารถแข่งขันกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อแสวงหา “ความสุข” ที่ถือเป็นการประเมินความรู้สึกภายในของบุคคลแต่ละคนในขณะนั้นว่ามีความพึงพอใจในชีวิต แต่ในทางตรงกันข้ามนั้น การกระทำความดีสูงสุดและถือเป็นแรงจูงใจสุดท้ายของการกระทำของมนุษย์คนทั่วไปยึดถือกันว่า จะเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในชีวิตนั้นกลับไปอยู่ในลำดับท้าย ๆ ของช่วงเวลาแห่งชีวิต สอดคล้องกับคำกล่าวของอริสโตเติล (Aristotle) ที่เชื่อว่า “ความสุขมิได้เป็นวิถีไปสู่สิ่งใด แต่เป็นสิ่งที่ดีสุดท้าย (Final Good) หรือจุดหมายสุดท้าย (Final End) ที่มีคุณค่าเป็นเหตุผลให้มนุษย์แสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งนี้” (Allan, 1970: 19)

การเป็นผู้สร้างกระบวนการทางความคิด (Mindset) ของตนเอง จึงถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะทำให้บุคคลเหล่านั้น สามารถที่จะนำพาตนเองออกไปสู่นอกกรอบคิด การตัดสินใจ การเลือกแนวทางที่จะทำให้ตนเองให้มีพฤติกรรมที่ต้องการจะปรับเปลี่ยนไปนั่นเอง Mindset จะทำหน้าที่ประมวลความคิดทั้งหมดที่ไหลมาจากปัจจัยภายนอก เป็นศูนย์กลางการประมวลความคิดทั้งหมดที่ไหลเข้ามาจากปัจจัยภายนอก และส่งผลไปตามกลไก

ภายใน ให้ผลผลิต คือการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ Mindset เป็นความเชื่อ หรือความคิดที่ส่งผลถึงพฤติกรรม และทัศนคติ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เราได้รับ (Input) จะส่งผลต่อกรอบความคิด (Mindset) และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนามุมมองต่าง ๆ ของตัวเรา (Perspective) Mindset จึงเป็นส่วนสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาศักยภาพของคนเราทุกคน ในทุกเพศทุกวัย

พุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญแก่ทฤษฎีสูงที่สุดประการหนึ่ง เพราะเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและสังคม ในเมื่อทฤษฎีชนิดใดได้รับการยอมรับและเป็นหลักของการดำเนินชีวิตในสังคม ตลอดถึงเป็นกรอบกำหนดแนวทางให้แก่คนในสังคม เป็นกำลังส่งเสริมให้ชีวิตและสังคมให้ดำเนินไปภายใต้กรอบแห่งทฤษฎีนั้น ๆ ได้ด้วยตนเอง บทพื้นฐานของการพัฒนาชีวิตตามหลักทางสายกลางตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท จึงเน้นให้มีการสร้างสัมมาทฤษฎีให้เกิดขึ้นก่อน ด้วยอาศัยเหตุ 2 ประการ ได้แก่ เหตุภายนอก คือการคบหาสมาคมกับคนดี และการได้รับคำสั่งสอน ที่ดีงาม และเหตุภายใน คือการคิดอย่างถูกต้อง หรือคิดแบบโยนิโสมนสิการ

สัมมาทฤษฎี (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 17, 2534: 520) จึงมีความสำคัญมากเป็นตัวชี้แนะและกำกับทิศทางการดำเนินชีวิตตั้งแต่ต้นจนจบ โดยในเบื้องต้นของการพัฒนาชีวิตของคนในสังคม อันเป็นศูนย์กลางของความรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหาของชีวิตตามหลักอริยสัจ 4 ในระหว่างการศึกษาฝึกฝน และผ่านการอบรม สั่งสอนไปตามลำดับ เป็นต้น โดยมีสัมมาทฤษฎี ที่จะเป็นตัวคอยกำกับกระบวนการพัฒนาขั้นพื้นฐาน คือเริ่มต้นด้วยความเชื่อ ในเรื่องกฎแห่งกรรม จนถึงการใช้บรรลุมรรคผล

ดังนั้นผู้วิจัย จึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่อง “รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทฤษฎีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” โดยให้ความสนใจต่อประเด็นการสร้างความสุข ความสงบ ผ่านการดำเนินการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและสังคมของคนในยุคปัจจุบัน ด้วยการพิจารณาวางแผนเพื่อกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาให้เกิดกระบวนการสร้างความรู้จาก รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทฤษฎีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เข้ามาช่วยเพื่อสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ความรู้ และความเข้าใจที่ดี จนสามารถนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามทางสายกลางที่มีสัมมาทฤษฎี ความเห็นถูกต้องตามบทบาทของตัวนำทางที่จะไปสู่จุดหมายทางแห่งความสุขได้อย่างมั่นคง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสัมมาทฤษฎี
- 2.2 เพื่อพัฒนาสัมมาทฤษฎีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.3 เพื่อศึกษารูปแบบในการพัฒนาสัมมาทฤษฎีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.4 เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบในการพัฒนาสัมมาทฤษฎีตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

3. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยในเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยต้องการศึกษา ดังต่อไปนี้ คือ

1) ศึกษาสัมมาทิฐิ ความหมายของสัมมาทิฐิ ประเภทของสัมมาทิฐิ การเกิดสัมมาทิฐิ แนวคิดเรื่อง การจัดการความรู้ตามแนวสัมมาทิฐิ สัมมาทิฐิสนับสนุนการบรรลุนิพพานของพุทธสาวก

2) ศึกษาการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท แนวคิดเรื่องทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ปัจจัยที่ส่งผลทำให้เกิดสัมมาทิฐิ สัมมาทิฐิกับการพัฒนาชีวิต

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดยแบ่งดังนี้ กลุ่มที่ 1 พระสงฆ์จำพรรษา จำนวน 5 รูป กลุ่มที่ 2 นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน กลุ่มที่ 3 อุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา จำนวน 5 คน

4. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาในประเด็นที่ว่าด้วยเรื่อง รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เมื่อได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ได้มีนักวิจัยบางท่านได้จัดและนำเสนอวิทยานิพนธ์หัวข้อที่ค่อนข้างที่มีความสัมพันธ์และคล้ายคลึงกันมาแล้ว และมีงานวิจัยบางชิ้นที่มีเนื้อหาสอดคล้องและสัมพันธ์กับเรื่องที่คุณวิจัยจะนำเสนอในครั้งนี้ ดังนั้น ในที่นี้ผู้วิจัย จึงจะได้นำเอาเอกสารที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอในประเด็นต่าง ๆ โดยสังเขปดังนี้

4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พุทธทาสภิกขุ อธิบายสัมมาทิฐิในแง่มุมของความหมายที่เนื่องต่อกันเป็นระดับไว้ ในหนังสือที่ชื่อ “พจนานุกรมของท่านพุทธทาส” ว่า สัมมาทิฐิ คือ ความเข้าใจอันถูกต้อง ซึ่งทำให้เกิดการกระทำอันถูกต้องโดยประการทั้งปวง นับตั้งแต่ถูกต้องอย่างวิสัยโลก ๆ และสูงขึ้นจนกระทั่งที่เป็นขั้นเหนือวิสัยโลก สัมมาทิฐิในขั้นต้น เป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง ในอันที่จะทำให้เจริญด้วยประโยชน์ในโลกนี้ ทุกอย่างทุกประการที่ชาวโลกปรารถนา สัมมาทิฐิในขั้นกลาง เป็นความเข้าใจอันถูกต้องในอันที่จะทำให้เจริญ ด้วยประโยชน์ในโลกที่สูงขึ้นไปกว่าที่ปรารถนาอยู่นั้น และเรียกกันว่า โลกอื่นบ้าง ปรโลกบ้าง หรือโลกหน้าบ้าง ซึ่งดีกว่าโลกนี้ หรือผิดจากโลกนี้ ส่วนสัมมาทิฐิในขั้นสูง นั้นหมายถึง ความเข้าใจอันถูกต้องในอันที่จะทำให้ข้ามขึ้น หรืออยู่นเหนือโลก ทุกๆ โลกด้วยประการทั้งปวง ที่เรียกว่า การหลุดพ้นนิพพานหรือโลกุตตระ ซึ่งแปลว่า เหนือโลก (พุทธทาสภิกขุ, 2545: 59)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า สัมมาทิฐิ ประกอบด้วย คำ 2 คำ คือ สัมมา + ทิฐิ ในพุทธธรรมฉบับขยายความ ให้คำอธิบายว่า ทิฐิ หรือเขียนลดรูปเป็น ทิฐิ ซึ่งแปลว่า ความเห็นนั้น หมายถึงความเชื่อในลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยยะเหตุผล ข้อที่เข้ากับ ความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกใจ ข้อที่เชิดชูเอาไว้ ความใฝ่นิยม หรือปัจจุบันเรียกกันว่า ค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนคติในการมองโลกและชีวิตที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และ ชีวิตทัศน์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติขั้นพื้นฐานที่สืบเนื่องมาจากความเห็น ความเข้าใจ และความใฝ่ใฝ่เหล่านั้น (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545: 90)

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่า สัมมาทิฐิที่เป็นอริยมรรค 8 หมายถึง ความเห็นในอริยสัจ คือเห็นทุกข์ เห็นสมุทัย เห็นนิโรธ เห็นมรรค สัมมาทิฐิที่เป็นมโนสุจริต หมายถึง ความเห็นถูกต้อง 10 อย่าง คือ

เห็นว่าการให้ทานมีผลจริง การบูชามีผลจริง การเคารพบูชามีผลจริง ผลวิบากของกรรมดี กรรมชั่วมีจริง โลกนี้มีจริง โลกหน้ามีจริง คุณของมารดา มีจริง คุณของบิดามีจริง พวกโอปปาติกะ (พวกเกิดทันที เช่น เทวดา ฯลฯ) มีจริง สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนบรรลุ มรรค ผล นิพพาน รู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตามได้ด้วยมีจริง (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548: 29)

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อุทิศ จิตเงิน ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างพลังชุมชนในพุทธปรัชญา” ผลการศึกษาพบว่า สัมมาทิฐิ ถือเป็นบุพภาคการศึกษา เป็นส่วนของปัญญาในไตรสิกขา ที่จะนำไปสู่องค์มรรคอื่นๆ การฝึกอบรมและพัฒนา ตามหลักการของพระพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติให้ครบไตรสิกขา คือพัฒนาทั้ง 3 ด้าน จึงจะเป็นกระบวนการฝึกอบรม และพัฒนาที่สมบูรณ์ โดยเฉพาะ ในส่วนของการสร้างพลังความคิด (เป็นขั้นตอนหนึ่งของการสร้างพลังชุมชน) ซึ่งมุ่งเฉพาะประเด็น การสร้างสัมมาทิฐิ (อุทิศ จิตเงิน, 2542)

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการพัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นตปิฎก” ผลการศึกษาสรุปความได้ว่า “การพัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่สร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นเสียก่อน ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนา จึงมีกระบวนการในการที่จะสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นก่อน เรียกว่า “ปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฐิ” หรือ “ปัจจัยแห่งการศึกษา” มี 2 อย่าง คือ ปัจจัยภายนอกเรียกว่า “ปรโตโฆสะ” และปัจจัยภายใน เรียกว่า “โยนิโสมนสิการ” ปรโตโฆสะ เป็นวิธีการสร้างสัมมาทิฐิโดยอาศัยสภาพแวดล้อมที่ตึงาม เช่น การคบถุภยณมิตร การฟังคำแนะนําสั่งสอน รวมทั้งกระบวนการหล่อหลอมทางสังคม โดยจุดเน้นของการสร้างสัมมาทิฐิด้วยวิธีนี้ คือการใช้ความเลื่อมใสศรัทธาเป็นพลังในการผูกโยงผู้ศึกษาเข้ากับถุภยณมิตร ดังนั้น สัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นด้วยวิธีนี้จึงอยู่ในระดับศรัทธาหรือระดับโลกียะ ยังหาความแน่นอน มั่นคงไม่ได้ ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือ โยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการสร้างสัมมาทิฐิด้วยปัจจัยด้านความคิด ได้แก่ การคิดอย่างถุภยวิธี โดยคิดค้นจนถึงต้นคํ้า สืบสาวจนถึงต้นสาย คิดแตกกระจายจนเห็นเหตุปัจจัยที่เชื่อมโยงกับความรู้ความเข้าใจ ที่เกิดจากความคิดอย่างถุภย วิธีนี้ถือว่า เป็นเหตุปัจจัยแห่งการเกิดขึ้นของสัมมาทิฐิระดับโลกุตตระ ซึ่งจะเป็นตัวนำในกระบวนการพัฒนาชีวิตเพื่อความดับทุกข์ต่อไป (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, 2544)

นงเยาว์ หนูไชย ณ กาฬสินธุ์ ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด “เรื่องมิจฉาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท” สรุปความได้ว่า “แนวทางแก้ไขมิจฉาทิฐิในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ทิฐิที่ตรงข้ามหรือเป็นคู่ปรับกับมิจฉาทิฐิคือ สัมมาทิฐิ ซึ่งแปลว่า ความเห็นถุภยต้อง หมายความว่า ความรู้ ความเห็นสิ่งทั้งหลายเป็นตามจริง เพราะเมื่อพิจารณาเห็นแจ้งอริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาทและขันธ 5 ว่าเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตาแล้ว ย่อมละ หรือทำลายมิจฉาทิฐิทั้งหลายทั้งปวงได้ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ นั้นมี 2 ประการ คือ 1) ปรโตโฆสะ หมายความว่า การฟังธรรมเป็นที่สบายเหมาะสมแก่ตน เช่น พระสารีบุตรเถระ ได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิเถระว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตได้ทรงทราบถึงเหตุแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น และทรงทราบถึงความดับแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้นด้วย พระมหาสมณะทรงมีเช่นนี้เสมอ” 2) โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำใจโดยแยบคาย การใช้ความคิดถุภยวิธี คิดเป็น โดยในนี้โยนิโสมนสิการ จึงเป็นวิธีคิดหาเหตุผล สืบค้นถึงต้นคํ้าสืบสาวให้

ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้นๆ ออกให้เป็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้ด้วยต้นหา (นงเยาว์ หนูไชย ณ กาฬสินธุ์, 2544)

สยาม ใจมาคำ “ศึกษาการวิเคราะห์สัมมาทิฐิในพุทธศาสนาเถรวาท” ผลจากการศึกษาพบว่า สัมมาทิฐิ หมายถึงความเห็นที่พัฒนาขึ้นจากความเชื่อ หรือความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ต่อความรู้ที่ถูกต้อง สัมมาทิฐิ มีขอบข่ายเนื้อหาครอบคลุม สองระดับคือ ระดับโลกียะและระดับโลกุตระ ในระดับโลกียะ อาศัยความเชื่อในกฎแห่งกรรมเป็นแกนกลาง ขณะที่ในระดับ โลกุตระนั้น อาศัยการเห็นแจ้งในกฎอิทัปปัจจยตาหรือหลักปฏิจจสมุปบาท ทั้งนี้ เกณฑ์ที่นำมาวินิจฉัยสัมมาทิฐิในระดับโลกียะ คือหลักกุตตรมมบล และหลักวินิจฉัยผลกระทบที่ก่อคุณประโยชน์ ส่วนในระดับโลกุตระนั้น ใช้ไตรลักษณ์เป็นเกณฑ์วินิจฉัย (สยาม ใจมาคำ, 2551)

อำพล บุตดาสาร และคณะ บทความวิจัยเรื่อง “สัมมาทิฐิ : มัชฌิมศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์” พบว่า “สัมมาทิฐิ คือกระบวนการสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีและสร้างสรรค์ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีแนวคิด ความเห็น เจตคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง มีความเกื้อหนุนแก่ชีวิตและสังคม ที่ถูกต้องตามความเป็นจริงเรียกว่า สัมมาทิฐิ มีผลให้การศึกษา การพูดถูกต้องตามที่พึงประสงค์ ถือเป็นสัมมาทิฐิฝ่ายโลกียะ แต่ถ้าเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ถือว่าเป็นสัมมาทิฐิฝ่ายโลกุตระ อาจกล่าวได้ว่า จุดเริ่มการศึกษา ที่ถูกต้องตามแนวพุทธศาสนา คือการศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนเริ่มรู้จักคิดแบบโยนิโส มนสิการ ดังนั้น คนจะรู้ดีรู้ชั่ว รู้ถูกรู้ผิด ต่อเมื่อเขาเกิดสัมมาทิฐิ ในลักษณะของมัชฌิมศึกษา แต่การศึกษาที่จะนำมาสู่การพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ได้นั้น จะต้องอาศัยแนวทางแห่งสัมมาทิฐิเป็นฐาน อันได้แก่ การศึกษาที่ใช้ปัญญานำ โดยให้อยู่ในรูปแบบแห่งมัชฌิมศึกษา (อำพล บุตดาสาร และคณะ, 2563)

สรุปว่า จากการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า สัมมาทิฐิเป็นธรรมที่ควรพัฒนาให้เกิดขึ้น เพราะจะเป็นหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในอริยมรรค 8 ประการ อันเป็นหนทางนำสู่ความสุขอันสูงสุดตามแนวทางพระพุทธศาสนา หลักนี้ทำให้ผู้มีสัมมาทิฐิพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จะทำให้รู้จักผิดชอบ ชั่วดี และมีสติรู้เท่าทันยับยั้งชั่งใจในกรรมไม่ดี เป็นเหตุให้เขาสามารถพัฒนาตนให้เขาสูง จึงทำให้ผู้ศึกษาวิจัย มีความสนใจที่อยากจะทำการศึกษาในประเด็นเรื่อง “รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” ต่อไป

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์ (Qualitative Research Interview) ซึ่งอาศัยจำนวนกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมีรายละเอียดของข้อมูลในทุกด้านในประเด็นที่ศึกษา จึงเหมาะสมที่จะทำการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการ วิจัยตามวัตถุประสงค์ รวบรวมค้นคว้าเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้นจัดทำแบบสอบถาม หรือเครื่องมือ โดยผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ นำแบบสอบถาม ไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ คือ พระราชาคณะ พระสังฆาธิการ พระภิกษุผู้จบการศึกษาระดับเปรียญธรรม 9 ประโยค นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา อุบาสกอุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา เมื่อเสร็จกระบวนการทุกขั้นตอนดังกล่าวแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายนำเสนอองค์ความรู้เรื่องรูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิ

ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งจะนำไปสู่ข้อค้นพบและข้อสรุปเป็นข้อเสนอแนะให้เป็นแนวทางหรือรูปแบบที่เหมาะสมต่อไป

6. ผลการวิจัย

6.1 สัมมาทิฐิ

ความเห็นความเข้าใจ เป็นสัมมาทิฐิ ย่อมมีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นพฤติกรรมทุกอย่าง เมื่อเป็นสัมมาทิฐิแล้ว (ความเห็นถูกต้อง) สัมมาสังกัปปะ (ความคิดถูกต้อง) สัมมาวาจา (การพูดถูกต้อง) สัมมากัมมันตะ (การกระทำถูกต้อง) สัมมาอาชีวะ (อาชีพถูกต้อง) สัมมาวายามะ (เพียรพยายามในทางที่ถูกต้อง) สัมมาสติ (ระลึกถูกต้อง) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตไว้ถูกต้อง) สัมมาญาณ (ความรู้ถูกต้อง) สัมมาวิมุตติ (ความหลุดพ้นถูกต้อง) ย่อมเกิดขึ้นตามมา สัมมัตตะ คือ ความเห็นแห่งธรรมที่ถูกต้อง เหล่านี้ทั้งหมดชื่อว่า สัทธรรม และเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ นำมาซึ่งความดีงาม และความเจริญรุ่งเรืองเพียงอย่างเดียว ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าเพราะอาศัยความเห็นถูกต้องเพียงอย่างเดียว พฤติกรรมที่ดีงาม เช่น การคิด การพูด และการกระทำที่ถูกต้องย่อมเกิดขึ้น และเป็นหนทางนำไปสู่การบรรลุโลกุตตรธรรม คือมรรค ผล นิพพาน นั้นเอง ด้วยเหตุนี้ สัมมาทิฐิ จึงถือว่าเป็นพื้นฐานหรือเป็นบ่อเกิดแห่งความดีงาม หรือกุศลธรรม และเป็นบ่อเกิดแห่งคุณธรรมทั้งมวล

6.2 การพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

หลักพุทธปรัชญาต่าง ๆ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ที่เหมาะสมกับการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท กระบวนการพัฒนาชีวิต ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท จึงได้ยกให้สัมมาทิฐิจึงเป็นตัวนำ เป็นประจักษ์ประทีปส่องนำทาง บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิ ใน 2 ประเด็นคือบทบาทในการทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และบทบาทในการทำกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญไพบลูย์ยิ่งขึ้น คงไม่ผิดนัก ถ้าจะเปรียบสัมมาทิฐิ เหมือนมารดาของกุศลธรรมทั้งปวง เพราะธรรมดามารดาจะมีอุปการะต่อบุตรใน 2 สถาน คือเป็นผู้ให้กำเนิด และเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโต สัมมาทิฐิก็คงเหมือนกัน นอกจากจะมีบทบาทในการทำกุศลธรรมอื่นๆ ให้เกิดขึ้นแล้ว ยังเป็นปัจจัยสนับสนุนให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ได้เจริญไพบลูย์ยิ่งขึ้นด้วย

ตามกรอบของกระบวนการพัฒนาชีวิต ตามหลักพุทธศาสนา หรือใช้กรอบความสัมพันธ์ระหว่างสัมมาทิฐิ 2 ระดับ จะเห็นได้ทันทีว่า การจัดวางหัวข้อธรรม ในมงคลสูตร ไปอย่างมีลำดับขั้นตอน และสอดคล้องเชื่อมโยงกัน โดยเริ่มจากหัวข้อธรรม ที่เกี่ยวกับการสร้าง เหตุปัจจัยแห่งการศึกษาแล้ว ตามด้วยหัวข้อธรรมที่เกี่ยวกับการประพาสพรหมจรรย์ ตามหลักอริยมรรค แล้วจบลงด้วยหัวข้อธรรม ที่เกี่ยวกับผลการศึกษา คือพระนิพพาน พร้อมด้วยภาวะจิต ของผู้เข้าถึงความหลุดพ้น

ดังนั้น ก่อนที่จะเข้าสู่ตัวการศึกษา หรือการพัฒนาที่แท้จริง พุทธศาสนาได้ให้ความสำคัญกับการสร้างปัจจัย แห่งการเกิดสัมมาทิฐิ เป็นอย่างมากเรียกว่า ให้ความสำคัญพอๆ กับตัวสัมมาทิฐิเลย ก็ว่าได้ เพราะสัมมาทิฐิ จะเกิดขึ้นเองไม่ได้ ถ้าไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิดด้วยเหตุนี้เอง จึงมีหลักธรรมหลายหมวด ที่มักจะเริ่มต้นด้วยการแสดงปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ไว้ในหัวข้อต้น ๆ เช่น หลักปัญญาวุฒิธรรม และหลักมงคล 38 ประการ โดยปัจจัยที่จะนำพาชีวิต เข้าสู่กระบวนการพัฒนานั้น มี 2 ด้านด้วยกัน คือปัจจัยด้านสังคม หรือสภาพแวดล้อมที่ดี

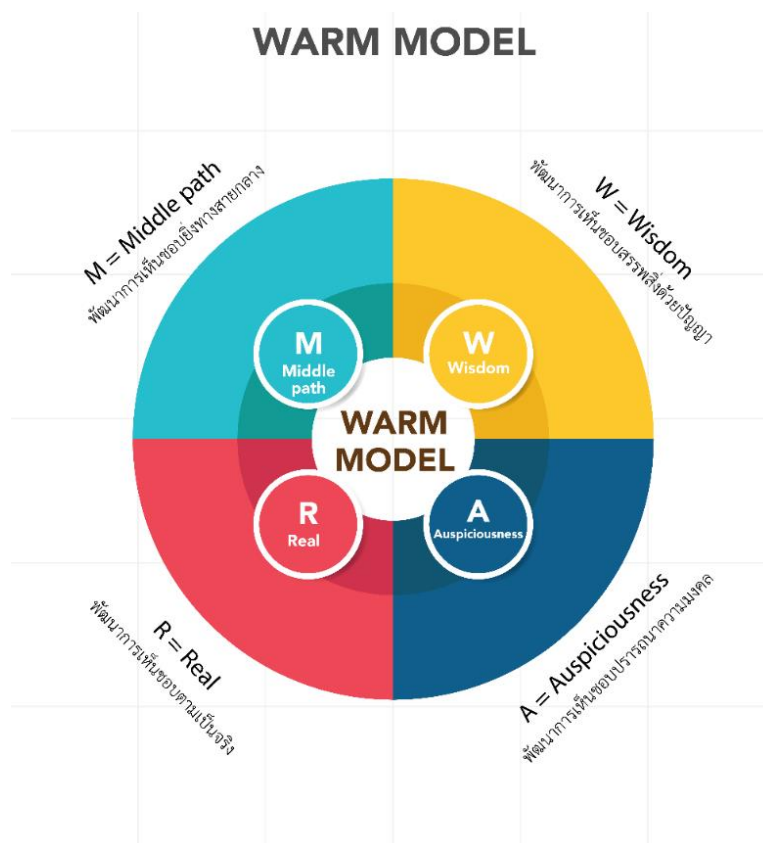
งาม เป็นกัลยาณมิตร (ปรโตโฆสะ) และปัจจัยด้านความคิด (โยนิโสมนสิการ) ปัจจัยด้านสังคม จะใช้วิธีการแห่งศรัทธา เป็นพลังหลักในการผูกโยงบุคคล เข้ากับกัลยาณมิตร ความคิด ความรู้ ความเชื่อ ที่เป็นสัมมาทิฐิ จึงพัฒนาขึ้นมาบนพื้นฐานของ ความซาบซึ้งตรึงใจ ความเลื่อมใสศรัทธา ในผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรนั้น ดังนั้น จึงมักเรียกสัมมาทิฐิ ระดับนี้ว่า สัมมาทิฐิระดับศรัทธา หรือโลกียสัมมาทิฐิ ส่วนปัจจัยด้านความคิด หรือโยนิโสมนสิการ จะเน้นไปที่การใช้ความคิด อย่างถูกวิธีคิด อย่างมีระเบียบ คิดสืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย เป็นองค์ประกอบภายใน ที่จะทำให้เกิด โลกุตตรสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นสัมมาทิฐิที่เป็นตัวนำ ในกระบวนการพัฒนาชีวิต

6.3 รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

จะเป็นรูปแบบที่มีปรโตโฆสะโยนิโสมนสิการ เป็นเหตุให้เกิดสัมมาทิฐิ และอยู่ภายใต้ ศีล,สมาธิ,ปัญญา การรับรู้ เป็นการรับรู้ที่ถูกต้อง เช่น ทางกัลยาณมิตร หรือทางสื่อ การประเมินผล เป็นการพิจารณาก่อนการเชื่อ ก่อนกระทำ การนำไปใช้ การใช้เป็นแนวทางการตัดสินใจ และการดำเนินชีวิต กระบวนการพัฒนาชีวิตทุกขั้นตอนจะใช้สัมมาทิฐิกำกับไว้ตลอด ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า สัมมาทิฐิ มีความสำคัญอยู่ตลอดเวลาในการชี้นำและกำกับควบคุมกระบวนการพัฒนาชีวิตทั้งหมด ตั้งแต่ระดับเริ่มเข้าสู่กระบวนการพัฒนา คือ ระดับความเชื่อในกฎแห่งกรรม จนถึงระดับพระอรหันต์ผู้บรรลุหลุดพ้น

6.4 องค์ความรู้ใหม่เรื่องรูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการนำหลักธรรมมาปฏิบัติให้เหมาะสมกับรูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิ สามารถนำมาสังเคราะห์และกำหนดเป็น WARM MODEL มีดังนี้



แผนภูมิที่ 1 รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท WARM MODEL

มีอธิบายดังต่อไปนี้

1) W = Wisdom หมายถึง พัฒนาการเห็นชอบสรรพสิ่งด้วยปัญญา (Developing approval for everything according to wisdom) โดยการใช้หลักปรโตโมฆะและโยนิโสมนสิการ ที่สามารถพัฒนาสัมมาทิฐิ สามารถพัฒนาสัมมาทิฐิให้เป็นความเห็นที่ถูกต้อง เห็นตามสิ่งที่ทั้งหลายเป็นจริงยิ่งขึ้น ให้เข้มแข็งให้เจริญและบริสุทธิ์มากขึ้น

2) A = Auspiciousness หมายถึง พัฒนาการเห็นชอบปรารถนาความมงคล (Development of approval and desire for auspiciousness) โดยหลักมงคล 38 เป็นหลักที่ปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จรอบด้านสำหรับผู้ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ หลักมงคลมีหลักธรรมที่สร้างปัจจัยแห่งการศึกษา หรือเกิดสัมมาทิฐิ เป็นหลักธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เพื่อความดีงามระดับโลกียสัมมาทิฐิ นำไปสู่การพัฒนาชีวิต เพื่อความดีงามระดับโลกุตตรสัมมาทิฐิ และการกระทำให้แจ้ง ซึ่งพระนิพพาน

3) R = Real หมายถึง พัฒนาการเห็นชอบตามเป็นจริง (Developing real consent) โดยหลักปัญญาวิมุตติธรรม เป็นหลักการเจริญแห่งปัญญา มีอุปการะคุณสำหรับมนุษย์ทุกคนและเป็นคุณธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญด้วยปัญญา ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม เป็นคุณธรรมที่มีอุปการะมากแก่นุชยธรรมอันประกอบไปด้วย 4 ประการได้แก่ สัปปริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิบัติ สามารถพัฒนาสัมมาทิฐิให้เข้มแข็ง ประณีต บริสุทธิ์ และบริบูรณ์ยิ่งขึ้น ดำเนินชีวิตถูกต้องตามธรรม ในชีวิตประจำวันเป็นการปฏิบัติตามข้อกฎระเบียบอันดีงามของสังคม

4) M = Middle path หมายถึง พัฒนาการเห็นชอบยิ่งทางสายกลาง (Development of the middle path) โดยหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นแนวทางดำเนินชีวิตด้วยปัญญา มีปัญญาเป็นฐานเป็นทางที่นำไปสู่จุดหมายได้ และก่อให้เกิดคุณค่าแก่ชีวิตอย่างแท้จริง มีหลักปฏิบัติเป็นองค์ประกอบ 8 ประการ ทำให้ผู้ดำเนินตามเป็นอริยะหรืออารยะอย่างแท้จริง จึงเรียกเป็นคำศัพท์ว่า อริยมรรคมีองค์ 8 ข้อปฏิบัติในทางพุทธศาสนาซึ่งสอนให้ละเว้นห่างจากความประพฤติดุกปฏิบัติที่ขาดความพอดี คือหย่อนเกินไปหรือตึงเกินไปจึงเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา

7. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีข้อค้นพบที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่และมีคุณค่าทางวิชาการ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป จึงนำมาอภิปรายผล เพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ผลการวิจัยพบว่า สัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบ เห็นตรง ซึ่งประกอบไว้ด้วยความเข้าใจและความรู้ที่ถูกต้องจริงแท้ ถูกถ้วน สมบูรณ์ สัมมาทิฐิ เป็นความเห็นอันถูกต้องตามทำนองครองธรรม ซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2547) กล่าวว่า สัมมาทิฐิ ประกอบด้วย คำ 2 คำ คือ สัมมา + ทิฐิ ในพุทธธรรม ฉบับขยายความ ให้คำอธิบายว่า ทิฐิ หรือเขียนลดรูปเป็น ฐิ ซึ่งแปลว่าความเห็นนั้น หมายถึงถึงความเชื่อในลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความจริงของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกใจ ข้อที่เชิดชูเอาไว้ ความใฝ่นิยม หรือปัจจุบันเรียกกันว่า ค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศน์ ในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวทัศน์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติขั้นพื้นฐาน ที่สืบเนื่องจากความเห็น ความเข้าใจ ความรู้ และความใฝ่ใฝ่เหล่านั้น ๆ และสอดคล้องกับ ปิ่น มุทุกันต์ (2535) ได้อธิบายความหมายของทิฐิ ว่า เป็นคำ

กลาง ๆ ไม่ดี ไม่เสีย เป็นความคิด ของจิต เมื่อจิตคิดและตกลงใจ เมื่อใดก็เรียกว่า มีทวิภูติไปอย่างนั้น ทวิภูติ ถูกแบ่งออกเป็น 2 คือ ความเห็นผิดและความเห็นถูก ความเห็นผิด เรียกว่า มิจฉาทวิภูติ ความเห็นถูกเรียกว่า สัมมาทวิภูติ ทั้งนี้ ความเห็นทั้งสอง มีความหมายที่ลึกซึ้งต่างกัน โดยเฉพาะทวิภูติ ที่ยกกล่าวไว้ในกรรมบาล ถือว่าเป็นความเห็น อันอยู่ในกรอบซึ่งอาศัยหลักเกณฑ์ คือคลองธรรม เป็นเครื่องตัดสินเท่านั้น “คลองธรรม” ก็คือทางที่ถูกต้องที่เที่ยงตรง ถ้าคลองธรรมอันถูกต้องว่าไว้อย่างนี้ เราเห็นตามนี้ เรียกว่า เห็นถูก คือ ถูกตามคลองธรรม ถ้าคลองธรรมว่าไว้อย่างนี้ แต่ความเห็นเราไปอีกอย่าง กลับตรงข้ามกันเรียกว่า เห็นผิด คือ ผิดจากคลองธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ พุทธทาสภิกขุ (2545) ได้กล่าวว่า ความหมายของทวิภูติ โดยนำเอาคำว่า สุตะ ที่แปลว่าความรู้ (ซึ่งได้จากการศึกษาเล่าเรียน) วางไว้ด้านหน้า จากนั้น นำคำว่า “ญาณะ” ที่แปลว่า ญาณ คือความรู้ วางไว้ด้านหลัง ส่วนทวิภูติ ที่แปลว่าความคิดเห็นนั้น วางอยู่ตรงกลางระหว่าง สุตะ กับ ญาณะ สำเร็จรูปเป็น : สุตะ- ทวิภูติ- ญาณะ ทั้งนี้เพื่อให้มองเห็นความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับนิตย จารุศร (2547) ได้กล่าวว่า สัมมาทวิภูติ ที่ประกอบ อยู่ในมรรคมืองค์แปด หรือที่เรียกว่า อัฐังคิการะ โดยให้คำอธิบายไว้ว่า ปัญญาเห็นชอบ เห็นอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เห็นไตรลักษณ์ คือ เห็นลักษณะสาม คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความมีใจตัวตน เห็นปฏิจกสมุปบาท คือเห็นการที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้น การที่ทุกข์เกิดขึ้น เพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา รูกุศลและอกุศลมูล กับรูกุศลและอกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ โมหะ กับโลภะ โทสะ โมหะ

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสัมมาทวิภูติตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ยกให้สัมมาทวิภูติจึงเป็นตัวนำ เป็นประจักษ์ประทีปส่องนำทาง บทบาทและความสำคัญของสัมมาทวิภูติ ใน 2 ประเด็น คือ บทบาทในการทำกุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และบทบาทในการทำกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น สัมมาทวิภูติ ยังเป็นปัจจัยสนับสนุนให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ได้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2549) กล่าวว่า สัมมาทวิภูติ ประกอบด้วย คำ 2 คำ คือ สัมมา + ทวิภูติ ในพุทธธรรมฉบับขยายความ ให้คำอธิบายว่า ทวิภูติ หรือเขียนลดรูปเป็น ทิฐิ ซึ่งแปลว่า ความเห็นนั้น หมายรวมถึงความเชื่อในลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยยะเหตุผล ข้อที่เข้ากับ ความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกใจ ข้อที่เชิดชูเอาไว้ ความใฝ่นิยม หรือปัจจุบันเรียกกันว่า ค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศน์ในการมองโลกและชีวิตที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และ ชีวิตทัศน์ต่าง ๆ ตลอดจนทัศนคติขั้นพื้นฐานที่สืบเนื่องจากความเห็น ความเข้าใจ และความใฝ่นิยมเหล่านั้น สอดคล้องกับ พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า สัมมาทวิภูติ คือ ความเข้าใจอันถูกต้อง ซึ่งทำให้เกิดการกระทำอันถูกต้องโดยประการทั้งปวง นับตั้งแต่ถูกต้องอย่างวิสัยโลก ๆ และสูงขึ้นไปถึงกระทั่งที่เป็นขั้นเหนือวิสัยโลก สัมมาทวิภูติในขั้นต้น เป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง ในอันที่จะทำให้เจริญด้วยประโยชน์ในโลกนี้ ทุกอย่างทุกประการที่ชาวโลกปรารถนากัน สัมมาทวิภูติในขั้นกลาง เป็นความเข้าใจอันถูกต้องในอันที่จะทำให้เจริญ ด้วยประโยชน์ในโลกที่สูงขึ้นไปกว่าที่ปรารถนากันอยู่ และเรียกกันว่า โลกอื่นบ้าง ปรโลกบ้าง หรือโลกหน้าบ้าง ซึ่งดีกว่าโลกนี้ หรือผิดจากโลกนี้ ส่วนสัมมาทวิภูติในขั้นสูง นั้นหมายถึง ความเข้าใจอันถูกต้องในอันที่จะทำให้ข้ามขึ้น หรืออยู่เหนือโลกทุก ๆ โลกด้วยประการทั้งปวง ที่เรียกว่า การลุดึงนิพพานหรือโลกุตระ ซึ่งแปลว่า เหนือโลก ซึ่งสอดคล้องกับ อ่ำพล บุคดาสาร และคณะ (2563) กล่าวว่า สัมมาทวิภูติ คือ กระบวนสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีและสร้างสรรค์ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีแนวคิด ความเห็น เจตคติ ค่านิยมที่ถูกต้อง

มีความเกี่ยวพันแก่ชีวิตและสังคม ที่ถูกต้องตามความเป็นจริงเรียกว่า สัมมาทิฐิ มีผลให้การคิด การพูดถูกต้องตามที่พึงประสงค์ ถือเป็นสัมมาทิฐิฝ่ายโลกียะ แต่ถ้าเกิดความรู้ ความเข้าใจ และเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ถือว่าเป็นสัมมาทิฐิฝ่ายโลกุตระ อาจกล่าวได้ว่า จุดเริ่มการศึกษา ที่ถูกต้องตามแนวพุทธศาสนา คือการศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนเริ่มรู้จักคิดแบบโยนิโสมนสิการ ดังนั้น คนจะรู้ตัว รู้ชั่ว รู้ถูกผิด ต่อเมื่อเขาเกิดสัมมาทิฐิ ในลักษณะของมัชฌิมศึกษา แต่การศึกษาที่จะนำมาสู่การพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ได้นั้น จะต้องอาศัยแนวทางแห่งสัมมาทิฐิเป็นฐาน อันได้แก่ การศึกษาที่ใช้ปัญญา นำ โดยให้อยู่ในรูปแบบแห่งมัชฌิมศึกษา และยังสอดคล้องกับบุขบารณฺ์ สิงหพัศฺรณฺ์ (2555) กล่าวว่า สัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบ ซึ่งประกอบไว้ด้วยความเข้าใจ ที่ถูกต้องจริงแท้ ถูกถ้วนสมบูรณ์ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะ และระดับโลกุตระ สัมมาทิฐิทั้งระดับโลกียะและโลกุตระ มีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกัน เนื่องจากระบบจริยธรรมทางพุทธศาสนา เป็นระบบที่มีการฝึกฝน และพัฒนาไปตามลำดับ โดยพระพุทธศาสนา มีกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น เรียกว่า ปัจจัยแห่งการเกิดสัมมาทิฐิ หรือกระบวนการเกิดสัมมาทิฐิ ประกอบด้วยปัจจัยภายนอก มีชื่อเรียกว่า ปรโตโฆสะ และปัจจัยภายในมีชื่อเรียกว่า โยนิโสมนสิการ

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท คือหลักธรรม แนวคิด ที่ทำให้เกิดเป็นรูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิ ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งประกอบด้วยปรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ ที่สามารถพัฒนาสัมมาทิฐิ หลักปัญญาวุฒิธรรม ที่สามารถพัฒนาสัมมาทิฐิ หลักมงคล 38 ที่สามารถพัฒนาสัมมาทิฐิ หลักมัชฌิมาปฏิบัติ ที่สามารถพัฒนาสัมมาทิฐิ ซึ่งสอดคล้องกับพระมหานรินทร สุธรรม (2545) กล่าวว่า ผลการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ พบอยู่ในหัวข้อลักษณะ แห่งองค์มรรค ซึ่งกล่าวถึงสัมมาทิฐิว่า คือความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้อง เห็นเข้าใจในอะไร โดยหลักทั่วไปท่านกล่าวว่า คือการรู้เห็นเข้าใจในอริยสัจ 4 ซึ่งความเห็นความเข้าใจในอริยสัจ เป็นการเห็นและเข้าใจในของจริง อริยสัจ คือกระบวนการเรียนรู้ของจริง อย่างเป็นระบบครบวงจร เป็นการเข้าใจความจริงว่า ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ที่เป็นทุกข์มันไม่ได้เป็นเองแต่มีสาเหตุ เมื่อจะดับต้องดับ ที่เหตุ ทุกข์ที่ดับได้ เพราะมีภาวะที่ปราศจากทุกข์ อันเป็นภาวะที่ตรงข้าม เป็นพื้นฐานอยู่ และจะดับทุกข์ได้ ต้องมีทางสำหรับดำเนินไป ความรู้ในอริยสัจนี้ เกี่ยวกับการดับทุกข์โดยตรง เป็นความรู้ที่ยั่งยืนสืบพพาน ท่านจึงถือเป็นองค์ประกอบของทางส่วนความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องอื่น ๆ ก็จัดเป็นสัมมาทิฐิเหมือนกัน เช่น รู้กุศลและอกุศลมูล รู้กุศลและกุศลมูล ความเข้าใจได้ ตัดสินได้ในสิ่งถูกสิ่งผิด ลึกไปถึงสาเหตุอันเป็นต้นตอ ถือเป็นการเข้าใจปัญหา เข้าใจสภาวะ หรือสิ่งต่าง ๆ นั้นอย่างลึกซึ้ง ย่อมมีปัญญาสามารถละสิ่งที่ควรละ เจริญสิ่งที่ควรเจริญ เอาชนะปัญหาหรือความทุกข์นั้น ๆ ได้ จึงถือว่ามีปัญญาถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ การเห็นแจ้งในไตรลักษณ์เป็นการมองเห็นถูกต้องตรงกับสภาวะความจริงของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีธรรมชาติธรรมดา ที่เป็นกฎตายตัวว่า สิ่งปรุงแต่งทั้งปวงไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนแปลง สิ่งปรุงแต่งทั้งปวงเป็นทุกข์ ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่มีความเป็นตัวตน การมองเห็นเช่นนี้ เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายกาหนัด คลายความยึดถือ อันเป็นทางพ้นทุกข์ ท่านจึงถือเป็นองค์มรรคเช่นกัน การเห็นปฏิจาสมุปบาท เป็นกระบวนการเกิดการดับของสิ่งต่าง ๆ และถือเป็นกระบวนการเกิด การดับแห่งทุกข์ด้วยผู้มองเห็นและเข้าใจในปฏิจาสมุปบาท จึงถือว่าเป็นผู้มีปัญญาดับทุกข์ในชีวิต การรู้เห็นเช่นนี้ ท่านจึงจัดเป็นองค์มรรคสัมมาทิฐิ อันเป็นความเห็นความเข้าใจที่กล่าวมา มีความสำคัญ หรือมีความจำเป็นมาก การจะทำได้ ๆ

ที่ถูกต้องดีงาม ต้องเริ่มที่ความเห็น ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในแง่หนึ่ง จึงมีธรรมชาติของ ความเป็นหัวหน้าในตัวเอง ดังนั้น ท่านจึงถือเป็นองค์มรรค ที่มีความสำคัญกว่าข้ออื่น ๆ และเป็นหัวหน้า เป็นตัวนำ เมื่อสัมมาทิฐิเกิด ตัวอื่นก็เกิดตามมา จึงเป็นองค์ประกอบข้อแรก ของมรรคอย่างจำเป็น สอดคล้องกับ สยาม ใจมาคำ (2551) สัมมาทิฐิ หมายถึงความเห็นที่พัฒนาขึ้นจากความเชื่อ หรือความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ต่อความรู้ที่ถูกต้อง สัมมาทิฐิ มีขอบข่ายเนื้อหาครอบคลุม สองระดับคือ ระดับโลกียะ และระดับโลกุตระ ในระดับโลกียะ อาศัย ความเชื่อในกฎแห่งกรรมเป็นแกนกลาง ขณะที่ในระดับ โลkutตระนั้น อาศัยการเห็นแจ้งในกฎที่ปัจจยตาหรือ หลักปัจจสมุปบาท ทั้งนี้ เกณฑ์ที่นำมาวินิจฉัยสัมมาทิฐิในระดับโลกียะ คือหลักกุศลกรรมบถ และหลักวินิจัย ผลกระทบที่ก่อคุณประโยชน์ ส่วนในระดับโลกุตตระนั้น ใช้ไตรลักษณ์เป็นเกณฑ์วินิจฉัย และยังสอดคล้องกับ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548) กล่าวว่า สัมมาทิฐิที่เป็นอริยมรรค 8 หมายถึง ความเห็นในอริยสัจ คือเห็นทุกข์ เห็นสมุทัย เห็นนิโรธ เห็นมรรค สัมมาทิฐิที่เป็นมโนสุจริต หมายถึง ความเห็นถูกต้อง 10 อย่าง คือ เห็นว่าการให้ทานมีผลจริง การบูชามีผลจริง การเคารพบูชามีผลจริง ผลวิบากของกรรมดี กรรมชั่วมีจริง โลกนี้มีจริง โลกหน้ามีจริง คุณของมารดา มีจริง คุณของบิดามีจริง พวกโอปปาติกะ มีจริง สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบจนบรรลุมรรค ผล นิพพาน รู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเองและสอนให้ผู้อื่นรู้ตามได้ด้วยมีจริง สอดคล้องกับพระภาสกร ภูริวัฑฒโน (2545) กล่าวว่า สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบเช่นกัน แต่มีรายละเอียดต่างจากที่ได้ ยกขึ้นกล่าวแล้วในข้างต้นเป็นบางส่วน เนื้อหาประกอบด้วย 1) ความเห็นชอบในกฎธรรมชาติ 4 ประการ คือ กฎของการกระทำ คือกฎแห่งกรรม กฎของการเปลี่ยนแปลง คือไตรลักษณ์ กฎของเหตุและผล (โดยเฉพาะทุกข์) คือ อริยสัจ 4 กฎของความเป็นปัจจยโยถึงกัน (โดยเฉพาะทุกข์) คือ ปัจจสมุปบาท 2) ความเห็นชอบในพระรัตนตรัย 3) ความเห็นชอบในพระนิพพาน

8. สรุป

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ทำให้ทราบถึงความสำคัญและความจำเป็น ในรูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งผู้วิจัยขอสรุปไว้ดังนี้ สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ เห็นตรง ซึ่งประกอบไว้ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องจริงแท้ ถูกถ้วนสมบูรณ์ แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับโลกียะ หรือโลกียะสัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นชอบในระดับโลกียะที่ยังนอนเนื่องอยู่กับกระแสโลก ดำเนินไปตามทำนองคลองธรรม มีความสอดคล้องกับหลักศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงามของสังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัมมาทิฐิที่ยังเป็นอาสวะ มีความเห็นชอบบนพื้นฐาน ความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม เรื่องบุญบาป เรื่องโลกนี้โลกหน้า และเรื่องของนรกสวรรค์ และ 2) ระดับโลกุตตระหรือโลกุตตรสัมมาทิฐิ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงอย่างที่มันเป็น หรือความรู้ ความเข้าใจโลกและชีวิตอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ตามสภาวะธรรมชาติ เป็นความรู้ในระดับที่ เหนือกว่าโลกียสัมมาทิฐิ พ้นไปจากวิถีสงสารและปราศจากการยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ทั้งสัมมาทิฐิทั้งระดับโลกียสัมมาทิฐิและโลกุตตรสัมมาทิฐิมีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกันเนื่องจากระบบจริยธรรมทางพุทธศาสนาเป็นระบบที่มีการฝึกฝนและพัฒนาไปตามลำดับ โดยพระพุทธศาสนามีกระบวนการสร้างสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้น เรียกว่า ปัจจยแห่งการเกิด

สัมมาทิฐิหรือ กระบวนการเกิดสัมมาทิฐิ ประกอบด้วยปัจจัยภายนอก มีชื่อเรียกว่า ปรโตโฆสะและปัจจัยภายในมีชื่อเรียกว่า โยนิโสมนสิการ

9. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยพบว่า ยังมีลักษณะบางประการที่น่าสนใจในการทำวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเพื่อทำการวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้

9.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ทางภาครัฐหรือผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายการส่งเสริมการนำนักเรียน ไปสู่สถานการศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน ให้กว้างขวาง เกี่ยวกับเรื่อง สัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2) ส่งเสริมกิจกรรมที่เนื่องด้วยการใช้หลักธรรมสำหรับมนุษย์ทุกคนและเป็นคุณธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญด้วยปัญญา

9.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ รูปแบบในการพัฒนาสัมมาทิฐิตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท หากมีผู้ประสงค์จะทำวิจัยในครั้งต่อไปมีประเด็นที่น่าจะศึกษาวิจัยตามประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) แนวทางในการส่งเสริมชีวิตตามหลักมงคล 38 ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2) การประยุกต์ใช้หลักหลักปัญญาคุณธรรม สำหรับดำเนินชีวิตตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท
- 3) บุรณาการหลักสัมมาทิฐิกับการใช้ในชีวิตในสังคมสมัยใหม่
- 4) การดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 โดยหลักสัมมาทิฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท

10. เอกสารอ้างอิง

- นงเยาว์ หนูไชย ณ กาฬสินธุ์. (2544). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องมัจฉาภิภูมิจนในพระพุทธศาสนาเถรวาท*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นิตย จารุศร. (2547). *สารธรรม*. กรุงเทพฯ: เจริญบุญการพิมพ์.
- บุษบาภรณ์ สิงห์ศวรรค์. (2555). *การวิเคราะห์สัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชีวิต*. ดุษฎีนิพนธ์
ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2535). *พุทธศาสตร์ (ภาค 2)*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัด*. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์เลี้ยวเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ ปยุตโต). (2547). *ธรรมนุญชีวิต (ฉบับปรับปรุง-เพิ่มเติมใหม่)*, พิมพ์ครั้งที่ 60. กรุงเทพฯ:
สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: สือตะวัน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ:
สหธรรมิก.
- พระภาสกร ฐิริวัฒน์โน (ภาวิไล). (2548). *ปฏิจลสมุปบาทสำหรับคนรุ่นใหม่*. เชียงใหม่: นันทพันธ์พรินตัง.
- พระมหานรินทร์ สุธรรม. (2545). *สมณเพศกับเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร. (2544). *การศึกษาวเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการพัฒนา
ชีวิตด้าหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นตอปิฎก*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2545). *พจนานุกรมธรรมของท่านพุทธทาส*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สยาม ใจมาคำ. (2551). *การวิเคราะห์สัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. การค้นคว้าแบบอิสระหลักสูตรศิลปศา
สตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อำพล บุคดาสาร และคณะ. (2563). สัมมาทิฐิ: มัชฌิมศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์. *วารสาร มจร บาลี
ศึกษาพุทธโฆษาปริทรรศน์*. 6 (1), 27-39.
- อุทิศ จิตเงิน. (2542). *แนวคิดการสร้างพลังชุมชนในพุทธปรัชญา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Allan, D. J. (1970). *The Philosophy of Aristotle*, 2nd Ed. London: Oxford University Press.